

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.012 у Київському
університеті імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору,
завідувачу кафедри теорії та історії
педагогіки Педагогічного інституту
Хоружій Людмилі Леонідівні

ВІДГУК

офіційного опонента Авшенюк Наталії Миколаївни, доктора педагогічних наук, старшого наукового співробітника, завідувача відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України на дисертаційну роботу Дурдас Алли Петрівни «Система оцінювання якості університетської світи у Французькій Республіці», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

1. Актуальність теми дослідження.

Перспективи євроінтеграції України та успішне розв'язання стратегічних завдань сучасної освітньої політики зумовлюють ґрутовне вивчення та врахування провідних тенденцій розвитку забезпечення якості вищої освіти в міжнародному вимірі. Дослідження досвіду впровадження європейських стандартів якості вищої освіти в країнах, що беруть участь у розбудові європейського простору вищої освіти, сприятиме зростанню ефективності вищої освіти України в умовах поглиблення демократизації суспільства, її входження до європейського й глобального соціально-економічного і освітньо-культурного простору. Проблеми налагодження дієвого соціального партнерства усіх зацікавлених осіб у процесі забезпечення якості вищої освіти, розбудови профільних інституцій, професійної підготовки висококваліфікованих експертів тощо розглядаються як найактуальніші на сучасному етапі модернізації національних систем забезпечення якості освіти у переважній більшості європейських країн, про що свідчать документи провідних міжнародних організацій-суб'єктів інтернаціоналізації забезпечення якості вищої освіти Європейського регіону.

Вибір Французької Республіки для осмислення досвіду досліджуваної проблеми вмотивований низкою чинників, насамперед: наявністю і динамічним оновленням стандартів забезпечення якості вищої освіти; дотриманням принципів забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти (відповідальність закладів вищої освіти за якість освітніх послуг; відповідність забезпечення якості диверсифікації систем вищої освіти, ЗВО, програм і студентів; сприяння розвитку культури якості; врахування потреб і очікувань всіх зацікавлених сторін і суспільства); різноманіттям організаційних, методологічних, функціональних підходів у діяльності державних і незалежних агенцій забезпечення якості вищої освіти; розгалужена і гнучка нормативна база забезпечення цього процесу.

А відтак, об'єктивна потреба обґрунтування прогресивних напрямів розвитку системи забезпечення якості вищої освіти в Україні та механізмів її реалізації, з огляду на вимоги вітчизняного та європейського ринку освітніх послуг актуалізує увагу до дослідження відповідного французького досвіду, узагальнення його конструктивних ідей та окреслення оптимальних шляхів реформування вищої освіти в нашій країні.

У контексті наведених вище міркувань вважаємо тему дослідження Дурдас Алли Петрівни «Система оцінювання якості університетської світи у Французькій Республіці» надзвичайно актуальну і своєчасною, результати якого сприятимуть удосконаленню організаційного, змістового, процесуального та інформаційного аспектів забезпечення якості вищої освіти в Україні. Дисертацію виконано відповідно до проекту наукової теми «Зміст та технології забезпечення якості неперервної педагогічної освіти в умовах євроінтеграції» (РК 0116U003295) кафедри педагогіки та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації й публікацій А. П. Дурдас є підставою для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність представлених автором результатів дослідження.

Викладений у вступі науковий апарат дисертації уможливив формування цілісного алгоритму розв'язання досліджуваної проблеми, на вирішення якої дисертанткою спрямовано чотири завдання дослідження. Відповідно до теми дисертації А. П. Дурдас чітко визначила адекватні завданням теоретичні (загальнонаукові й конкретнонаукові) та емпіричні методи наукового пошуку, що забезпечили кваліфіковану роботу з науковою літературою, нормативно-правовими документами, фактами і даними; вивчення й узагальнення вітчизняних та зарубіжних сучасних теоретичних і практичних підходів до забезпечення якості вищої освіти у європейському освітньому просторі; аналіз поняттєво-термінологічного апарату роботи; з'ясування організаційних, нормативних, змістових і процесуальних особливостей забезпечення якості університетської освіти у Французькій Республіці на засадах студентоцентризму, академічної добросесності й партнерства; прогностичне обґрунтування розвитку процесів забезпечення якості вітчизняної системи вищої освіти; формулювання узагальнених висновків, виявлення раціонального й практично-ціннісного в наукових працях із порівняльної педагогіки.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування методологічних підходів дослідницького пошуку, а саме: системного – з метою окреслення процесів забезпечення якості університетської освіти як складного й багатовимірного феномену; компаративного – з метою виявлення особливостей моделей оцінювання й моніторингу якості вищої освіти в європейських країнах, Франції та Україні; історичного – з метою виокремлення етапів розвитку системи оцінювання якості вищої освіти у Французькій Республіці.

Дисертаційна робота А. П. Дурдас чітко структурована. Зміст роботи відповідає меті й завданням дослідження, відображає хід їх виконання.

Зазначимо, що, на наш погляд, вагомим результатом рецензованої дисертації є усистематизована джерельна база. Вона відповідає вимогам до порівняльно-педагогічного дослідження, свідчить про обізнаність автора з усіма існуючими типами джерел, у яких розкриваються тенденції розвитку теоретичних зasad й практичних підходів до дослідження забезпечення якості вищої освіти. На різних етапах наукового пошуку було використано 349 найменувань, з яких 193 іноземними мовами. Основою дослідження стали: політичні й аналітичні документи Європейської Комісії, Європейської мережі забезпечення якості вищої освіти, Європейської асоціації університетів, Європейської асоціації закладів вищої освіти; законодавчі акти Французької Республіки та України, документи та аналітичні матеріали колективних суб'єктів оцінювання вищої освіти Французької Республіки та України; педагогічні, філософські, культурологічні дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців із досліджуваної проблеми, міжнародні й національні глосарії, періодичні спеціалізовані видання.

Використання інструментарію методологій порівняльної педагогіки дозволило авторці *у першому розділі дисертації* вирішити перше і друге завдання дослідження, а саме: з'ясувати стан розробленості досліджуваної проблеми у педагогічній теорії і практиці України та зарубіжжя й довести її поліаспектність у національному та наднаціональному вимірах. Зазначене уможливило обґрунтування висновку про суттєву різницю національних систем оцінювання якості університетської освіти в різних країнах, що увиразнюються у цілях, завданнях, критеріях і процедурах, ступені залученості державних, громадських і професійних організацій.

На основі конкретизації ключових понять дослідження (якість освіти, університетська освіта, оцінювання якості освіти, стандартизація освіти, моніторинг якості освіти, експертиза тощо) у працях українських, російських, французьких, британських, австралійських, канадських та американських учених розкрити проблему оцінювання й моніторингу якості вищої освіти, що породжена протиріччями між сучасними економічними потребами суспільства та результатами діяльності систем освіти.

На підставі аналізу моделей оцінювання якості університетської освіти в світовому освітньому просторі розкрити загальні (посилення уваги до інституційного забезпечення якості та створення культури якості; посилення залучення зацікавлених сторін; інтернаціоналізація забезпечення якості) й унікальні риси таких моделей з урахуванням визначення ознак порівняльного аналізу (повноваження уряду у сфері оцінювання вищої освіти, цілі оцінювання, найважливіші аспекти оцінювання, способи прийняття рішень тощо), а також запропонувати два типи систем оцінювання вищої освіти (зовнішня, що ґрунтуються на зовнішній оцінці ЗВО; внутрішня, що ґрунтуються на внутрішній оцінці ЗВО), які сформувалися й утвердилися у різних країнах світу впродовж останніх двадцяти років.

Другий розділ дисертації присвячено вирішенню третього завдання дослідження, в якому дослідниці вдалося обґрунтувати й виокремити чотири послідовні етапи розвитку французької системи оцінювання якості вищої освіти упродовж трьох десятиліть, а саме: *перший етап* (1984–1995 pp.) – започаткування системи оцінювання якості вищої освіти; *другий етап* (1996–2005 pp.) – створення

механізму внутрішнього оцінювання якості вищої освіти; *третій етап* (2006–2012 рр.) – централізація та стандартизація системи оцінювання якості вищої освіти; *четвертий етап* (з 2013 р. – дотепер) – інституціоналізація системи оцінювання якості вищої освіти.

Ретельний аналіз законодавчого забезпечення гарантування якості вищої освіти у Французькій Республіці від середини ХХ ст. й дотепер у контексті євроінтеграції дав змогу дисертантці розробити й охарактеризувати трирівневу структуру системи оцінювання якості вищої освіти в єдинстві трьох підсистем (на європейському й національному рівні); розкрити функції та особливості діяльності усіх суб'єктів процесу оцінювання, а також детально описати встановлені процедури зовнішнього й внутрішнього оцінювання, що здійснюються на основі дотримання основних методологічних й етичних принципів об'єктивності, прозорості, рівності, добросередньості, відкритості й доступності.

В умовах докорінного реформування системи підготовки фахівців найвищої кваліфікації в Україні, маємо позитивно відмітити наукові здобутки дисертантки щодо аналізу процедури оцінювання дослідницьких установ та освітньо-наукових програм французьких ЗВО, яка ґрунтується на встановленні відповідності таким критеріям: якість наукової продукції, її наукова й практична значущість; активна участь у національних і міжнародних програмах; ризики проведення наукових досліджень; доступність для світового суспільного попиту; відповіальність за управління науковими дослідженнями; інвестиції у поширення наукової культури; цінність прикладних досліджень, оцінка частки використання результатів досліджень. Осмислення зазначених критеріїв, сприятиме, на нашу думку, оновленню вимог до освітньо-наукових програм з підготовки здобувачів наукового ступеню доктора філософії на третьому рівні вищої освіти в Україні, а також приведення до міжнародних стандартів процедур оцінювання їх якості.

Вагоме значення для розбудови вітчизняної системи забезпечення якості вищої освіти та узгодження її стандартів на міжнародному рівні має обґрунтування рекомендацій щодо впровадження конструктивних ідей зарубіжного досвіду у практику вітчизняної системи вищої освіти на загальнонаціональному й інституційному рівнях, що запропоновані дисертанткою у *третьому розділі дисертації*, і, в цілому, спрямовані на вирішення четвертого завдання дослідження. Рекомендації розроблено на підставі визначення історичних, суспільно-політичних, соціально-економічних, нормативно-правових, культурно-етичних, адміністративних особливостей, що притаманні розвитку систем оцінювання якості університетської освіти в Україні та Французькій Республіці.

Загальні висновки логічно поєднані зі змістом дисертації і відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. Результати порівняльно-педагогічного дослідження А. П. Дурдас супроводжуються матеріалом у графічному відображені, у вигляді таблиць, рисунків, які суттєво розширяють і поглиблюють змістове поле дисертації. На позитивну оцінку заслуговують додатки до дисертаційної роботи, які вдало доповнюють її зміст. У додатках представлено статистичні дані, фактологічний матеріал, що конкретизує й уточнюює важливі аспекти рецензованого дослідження.

3. Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* розкрито систему оцінювання якості університетської освіти у Французькій Республіці, як сукупність взаємопов'язаних зовнішніх та внутрішніх її підсистем; визначено періодизацію її становлення в контексті реформування університетської освіти; розкрито особливості структури системи; охарактеризовано діяльність національних агентств оцінювання якості; узагальнено нормативно-правові документами регулювання системи оцінювання якості на європейському та національному рівнях; в науковий обіг введено терміни, що формують норми та процедури проведення оцінювання якості французької університетської освіти; з'ясовано особливості проведення процедури проведення зовнішнього оцінювання якості вищої освіти Французької Республіки; здійснено порівняльний аналіз систем оцінювання якості університетської освіти у Французькій Республіці та в Україні; *уточнено* теоретичні підходи до подальшого вивчення феномену системи оцінювання якості університетської освіти в українському науково-педагогічному просторі з урахуванням французького досвіду; *подального розвитку* набули зміст, форми і методи оцінювання якості університетської освіти.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Результати дослідження, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо вичерпно висвітлено у 33 публікаціях (із них 28 – одноосібні), що представлені 10 статтями у наукових фахових виданнях України з присвоєнням категорії «Б», 1 статтею у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 22 працями, в яких додатково відображені результати дослідження.

Особистий внесок здобувача у 5 статтях, написаних у співавторстві, чітко обґрунтований у вступі до дисертації.

5. Практичне значення одержаних результатів полягає насамперед в тому, що А. П. Дурдас сформульовані рекомендації щодо врахування у вітчизняній практиці організації оцінювання й моніторингу якості вищої освіти прогресивного досвіду Французької Республіки. Теоретичні положення та обґрунтовані рекомендації щодо використання конструктивних ідей європейського досвіду можуть слугувати науковою основою у процесі модернізації системи вищої освіти в Україні, насамперед, для розроблення концептуальних, стратегічних і нормативних документів із проблем забезпечення якості вищої освіти у цілому та створення мережі незалежних моніторингових інституцій, зокрема.

Насамперед, матеріали дисертації можуть бути використані українськими науковцями в порівняльно-педагогічних студіях, а також для розроблення й поглиблення змісту освітніх, освітньо-наукових програм з педагогіки вищої школи, державного управління, вдосконалення професійної підготовки експертів у галузі освіти. Матеріали дисертації слугують корисним джерелом для вдосконалення професійної компетентності та професійного розвитку викладачів закладів вищої освіти, фахівців з розроблення освітньої політики та освітнього законодавства.

До перспективних напрямів подальших наукових розвідок належать: проблеми забезпечення якості спільних освітніх програм у Французькій Республіці, діяльність субрегіональних й національних агенцій забезпечення якості вищої освіти у межах Європейського простору вищої освіти, розроблення й застосування діагностичного інструментарію оцінювання якості вищої освіти у Французькій Республіці.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 16-Н від 11.09.2020 р.), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (довідка № 1/314 від 19 березня 2020 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 1/314 від 19 березня 2020 р.), Таврійського національного університету ім. І.В. Вернадського (довідка № 1/314 від 19 березня 2020 р.).

Рівень апробації результатів дослідження також є достатнім і підтверджується участю дисерантки у 18 міжнародних і всеукраїнських науково-практических масових заходах різного рівня.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації

Позитивно оцінюючи новизну, теоретичне і практичне значення рецензованого дослідження, обґрунтованість отриманих результатів вважаємо за необхідне висловити зауваження та побажання щодо його можливого удосконалення.

1. Вважаємо, що методологічні засади порівняльно-педагогічного дослідження з проблеми розвитку системи оцінювання якості університетської освіти у Французькій Республіці важливо було б доповнити положеннями аксіологічного підходу – з метою з'ясування академічних цінностей, покладених в основу діяльності французьких агенцій та асоціацій із забезпечення якості вищої освіти.

2. На нашу думку, посилення потребують певні аспекти обґрунтування актуальності теми дослідження, зокрема: аргументація щодо вибору країни дослідження за рахунок наведення сучасних статистичних даних та результатів аналітичних досліджень профільних європейських організацій, що свідчили б на користь переваг французької системи оцінювання якості університетської освіти на європейському та/або глобальному рівні; а також суперечностей, що притаманні українському освітньому простору і спонукають до вивчення кращих зарубіжних практик.

3. У підрозділі 2.1. другого розділу дисертації авторкою представлено періодизацію розвитку системи оцінювання якості університетської освіти у Французькій Республіці. Вона має суттєве значення для розуміння послідовності процесів становлення забезпечення якості вищої освіти та утвердження культури якості освіти у досліджуваній країні. Проте, за законами педагогічної історіографії, розроблення періодизації розвитку освітнього процесу або явища має супроводжуватися обґрутованими критеріями та визначеними хронологічними межами.

4. Високо оцінюючи здійснену спробу А.П. Дурдас зробити зіставний аналіз систем зовнішнього і внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у Французькій Республіці та Україні, наголошуємо, що дисертація набула б

досконалості за умови чіткого визначення критеріїв порівняння, що сприяло б якісному встановленню спільніх і відмінних рис, притаманних обом країнам.

5. Маємо переконання, що дисерантці варто було б ретельніше попрацювати з додатками, адже вони складають особливу цінність порівняльних досліджень та становлять інтерес для фахівців суміжних галузей науки. Насамперед, йдеться про доповнення Додатку В систематизацією трактування ключової категорії дослідження «якість» зарубіжними, зокрема, французькими вченими. Також вважаємо за доцільне систематизувати інформацію про законодавче забезпечення оцінювання й моніторингу якості університетської освіти у Французькій Республіці.

6. Звертаємо увагу дисерантки на те, що висновки до розділів та загальні висновки до дисертації в цілому повинні формулюватися на різних рівнях узагальнення і не містити сутнісних і текстових повторів.

З аналізу тексту дисертації офіційним опонентом вбачається **дотримання здобувачкою вимог академічної добросередньотої** в повному обсязі.

7. Загальна оцінка дисертації

Висловлені зауваження мають дискусійний характер, через що не зменшують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість дисертаційної роботи, що рецензується та зосереджують увагу на більш докладному вивчені окремих проблем вищої освіти й педагогічної науки загалом.

Дисертація «Система оцінювання якості університетської світи у Французькій Республіці» є завершеною науковою працею, в якій її авторкою, Дурдас Аллою Петрівною, отримано нові науково обґрунтовані результати в галузі порівняльної педагогіки та загальної педагогіки, що дали змогу автору здійснити вирішення актуальної проблеми щодо обґрунтування теоретичних, нормативних, організаційних зasad забезпечення якості університетської освіти в системі вищої освіти Французької Республіки.

Дисертаційна робота А. П. Дурдас відповідає порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами), а її автор Дурдас Алла Петрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Науки про освіту (Освітні, педагогічні науки).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу зарубіжних
систем педагогічної освіти і
освіти дорослих Інституту
педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязуона
НАПН України

Н.М. Авшенюк